

**MAKROEKONOMSKI I MIKROEKONOMSKI UZROCI
NESTABILNOSTI BANAKA**

**MACROECONOMIC AND MICROECONOMIC CAUSES FOR THE
INSTABILITY OF BANKS**

ABSTRACT

Banks are treated as “half-public” institutions, realizing the interests of their owners but at the same time also realizing important public tasks and social goals. The trust of the public, the allocation of the national saving under rational criteria, appropriate crediting criterions, price effectiveness and a systematic risk management in business activities are the basic preconditions for a stable and profitable business operation of a bank. However, taking over risks in banking cannot be entirely avoided. An inadequate risk management, influences of various macro and microeconomic factors are cause of losses whose accumulation infallibly leads to a banking crisis. The regulatory and supervisory authorities have never been able to completely prevent the appearance of banking crises, which then, as situations when the bank’s liabilities surpass the market value of its assets, lead to a decrease in the value of its assets (capital and claims) in relation to its liabilities and a decrease of the net value of the bank. Although once a rare phenomenon, banking crises became more frequent during the 1980es and 1990es, affecting the banking systems of both developed and developing economies (examples of Chile, Argentina, Poland, Spain, USA, Japan and other countries). The Croatian banking system has been through similar crises, while at the same time undergoing the process of banks privatization. There already is some experience but the consequences of the crises and privatization are only just appearing so that further analysis is useful also from a wider social point of view.

JEL: G21

Key words: bank, banking crisis, decapitalization, derivatives, domino effect, financial market, globalization, inflation, guarantee, credit, collateral, liquidation, liquidity, liberalism, macroeconomic, microeconomic, placement, reallocation, regulation, sanation, solvency, supervisor, saving, market

* mr. sc. Savjetnik u Hrvatskoj narodnoj banci
Članak primljen u uredništvo: 15.09.2008.

1. Uvod

Financijske krize su se kroz ekonomsku povijest pokazale trajnom, pa se ekonomski model opće financijske krize koristi za tumačenje financijskih kriza. Procikličko povećanje ponude kredita, koje se povećava kad je gospodarstvo u procvatu i smanjuje tijekom ekonomskih usporavanja, vodi krhkosti financijskih aranžmana i povećava vjerojatnost financijske krize. Zbivanja koja dovode do krize počinju "pomaknućem", nekim egzogenim, vanjskim šokom koji je nanesen makroekonomskom sustavu (šok u azijskim zemljama 1990-ih godina bila je implozija mjehura imovinskih cijena u Japanu; šok u SAD-u 1990-ih bila je revolucija u informacijskoj tehnologiji te novi i jeftini oblici komuniciranja; ponekad je šok početak ili kraj rata, obimna ili loša žetva, neočekivana promjena monetarne politike itd.).

Većina bankovnih promašaja 1980-ih i 1990-ih bila je sustavna i obuhvaćala je sve ili većinu banaka i drugih kreditnih institucija u pojedinoj zemlji. Ove su financijske krize i stečajevi banaka bili posljedice imovinskih cijena (nekretnina i dionica) ili velikih deprecijacija nacionalnih valuta na deviznom tržištu.¹ Istovremeno nastaju nove bankarske institucije, sukladno pozitivnim zakonskim propisima na kojima se temelji poslovanje svake banke. Bankovno poslovanje započinje, uz prethodno uplaćen propisani iznos kapitala i pribavljenom dozvolom centralne banke za obavljanje bankovnih usluga, prijemom depozita građana i gospodarskih subjekata. Nakon utemeljenja svaka banka transferira štednju u realne investicije, ali to ne čine na identičan način već kao "bankovno" i kao "tržišno" orijentirane institucije. Jednoznačan odgovor na pitanje: jesu li učinkovitiji tržišno ili bankovno utemeljeni sustavi, još uvijek ne postoji. Njemačka i Japan s bankovno utemeljenim sustavima imaju slične stope gospodarskog rasta kao i SAD i Velika Britanija pa se utemeljeno može zaključiti da se ova dva sustava nužno ne isključuju već su komplementarni i u razvijenim zemljama egzistiraju elementi i jednog i drugog.

Banke zbog svojih posebnosti imaju drugačiji tretman od ostalih sudionika na financijskom tržištu. Vrlo je teško regulirati poslovanje banaka a regulatorne i nadzorne vlasti uvijek imaju za cilj, primjenom svojih ovlasti, spriječiti nastanak (ili bar produbljenje) poremećaja odnosno krize u bankarskoj industriji.² Kako je svakom bankovnom poslu imanentan određeni stupanj rizika, ne postoji banka ni bankovni sustav koji je potpuno zaštićen od neuspjeha. Sukladno procjeni stanja kreditne institucije, u čijem poslovanju su uočene poteškoće, nadzorne vlasti zahtijevaju provođenje određenih reorganizacijskih mjera. Svrha ovih mjera je očuvati ili obnoviti stabilnost kreditne institucije odnosno spriječiti nastajanje i jačanje razloga za pokretanje stečajnog postupka.

Određeni makroekonomisti su skloni tvrdnjama kako je samo realna ekonomija ona koja vrijedi. Za njih je financijski sektor samo nusproizvod realne ekonomije te su, ako je njima vjerovati, uzroci bankovne krize uvijek neke "makro" prirode. To motrište odgovara

¹ Kindleberger, C., Aliber, R. Najveće svjetske financijske krize, Zagreb: Poslovni dnevnik Masmedia, 2006. Benink, H. A., Schmidt, R. H. Europe's Single market for financial services: views by the European Shadow Financial Regulatory Committee, Journal of Financial Stability 1/2004. Avgerinos, Y.V. EU Financial Market Supervision Revisited: The European Securities Regulator, Jean Monnet Working Paper 7/2003.

² Božina, M. Pravni i ekonomski aspekti regulacije poslovnih banaka u procesu ekonomske i monetarne integracije Republike Hrvatske; Pula; Ekonomska istraživanja 2/2006. Božina; M.; Pravni aspekt monetarne suverenosti u Republici Hrvatskoj; Pula; Ekonomska istraživanja 2/2007.; Božina, M., Štajfer, J. Development of Financial Institutions in Transition Economies: The Importance of Financial Regulation (A Croatian Case-study); Međunarodna konferencija "Global Business and Finance Research Conference – Finance Forum", London, UK, srpanj, 2007. Božina, M., Mlikotin Tomić, D. Control of Global Business – Legal Questions and Tendencies, Međunarodna konferencija "Global Challenges for Competitiveness: Business and Government Perspective", Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli - Odjel za ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković", rujna 2007.

mnogim bankarima koji se ne smatraju krivim za slabo upravljanje u bankarstvu, a često ga podupiru i političari koji smatraju kako je lakše ne poduzimati nikakvu korektivnu akciju u financijskom sektoru, ili pak poduzimaju samo akciju spašavanja, provodeći je linearno, radije nego da poduzmu, temeljem zasebne analize o ekonomskoj opravdanosti odnosno isplativosti, nepopularne mjere sanacije i restrukturiranja u svakom konkretnom slučaju. Kako se kroz banku "prelamaju" svi novčani tokovi gospodarskih subjekata (banka je poduzeće svih poduzeća s kojim posluje) ovakav teorijski zaključak temelji se na promišljanju, ako je gospodarstvo uspješno ne treba se brinuti o bankovnom sektoru jer se njegovo "dobro zdravlje" podrazumijeva kao neupitno. S druge strane, ako gospodarstvo ima ozbiljnih problema tada nije potrebna ni posebna briga o bankovnom sektoru jer se na stanje ne može bitno utjecati. Iskustva u međunarodnoj praksi pokazuju da se i usred gospodarske recesije mogu naći banke koje primjereno posluju i ostvaruju zadovoljavajuće rezultate, dok i u razvijenim gospodarstvima kontinuiranog i stabilnog rasta nalazimo banke koje ne uspijevaju prepoznati rizike niti njima upravljati te idu "nizbrdo". Što je, dakle, ključni element iza takve prividne kontradikcije koja se u praksi događa? Upravljanje. Dobra uprava može odoljeti oluji makroekonomskih teškoća, a slabo upravljanje može u cvjetajućem gospodarstvu dovesti do nesolventnosti banke. Do kriza dolazi, ne samo zbog makroekonomskih čimbenika, nego i zbog lošeg/dubioznog portfelja banaka, slabih postupaka odnosno odluka uprave, dekapitaliziranosti i sl. Tako je često glavni uzrok propasti problematičnih banaka u razvijenim gospodarstvima slaba kvaliteta aktive koja erodira njihov kapital. Stoga je čimbenik, koji je općenito odgovoran za slabu kvalitetu aktive, slaba praktična politika uprave odnosno banke, odnosno loše upravljanje bankom. Slijedi zatim nepovoljno ekonomsko okruženje kao čimbenik propadanja banaka, a tek nakon toga je pronevjera. U zemljama u razvoju ekonomsko okruženje može igrati važnu ulogu, ali vjerojatno ne više od oko 50%. Dapače banke mogu ostati zdrave institucije kroz fluktuacije ustanovljenjem i održavanjem snažnih unutarnjih politika, sustava i kontrole. Problematične i propale banke gotovo nikada nisu rezultat samo nepovoljnih gospodarskih uvjeta.¹ U mnogim financijskim krizama privatne banke s dobrim menadžmentom su preživjele, što ukazuje na to da se gubici u bankama mogu izbjeći (u mjeri u kojoj postaju pogubni za opstojnost banke) dobrim upravljanjem rizikom i održavanjem primjerenog kapitala.

Vrlo je teško načelno ustvrditi u kojem razmjeru bankovne krize pokreće gospodarsko okruženje. To se može učiniti samo temeljem analize makroekonomskih prilika koje vladaju u gospodarstvu svake pojedine zemlje i njihova utjecaja na poslovanje odnosno banke. Moguće je ustvrditi da na pojavu poteškoća u poslovanju banaka koje mogu rezultirati i nastankom krize u bankarstvu makroekonomski razlozi pretežu nad mikroekonomskim u sustavnoj krizi, dok su mikroekonomski uzroci relevantniji u izoliranom neuspjehu pojedinih banaka. Premda makroekonomsko okruženje u kojem kreditne institucije posluju igra važnu ulogu u nastanku krize, korijeni su u načelu u mikroekonomskim i institucionalnim propustima i neuspjesima.

2. Makroekonomski uzroci propadanja banaka

Sustavni bankovni problem pojavljuje se u ekonomiji kada znatni dio bankovnog sustava prijeti prestankom funkcioniranja uslijed ograničenja nastalih zbog nelikvidnosti ili insolventnosti. Kada nestane povjerenje javnosti u sposobnost banke da ispuni svoje preuzete i dospjele obveze, sustavni se bankovni problem može vrlo lako pretvoriti u akutnu sustavnu

¹ De Juan, A. The Roots of Banking Crisis: Micro-economic Issues and Issues of Supervision and Regulation; Conference on Banking Crises in Latin America, Washington: Međunarodna banka za razvoj, 1995., str. 1-3.

bankovnu krizu. Problemi stabilnosti u bankarstvu mogu biti potaknuti različitim čimbenicima, ali najčešće je to kombinacija makroekonomske nestabilnosti u okruženju i slabe profitabilnosti u poduzetništvu. Suprotno tome, izravna kriza rezultat je tekućeg nedostatka likvidnosti u bankovnom sustavu i ona će povratno pridonijeti mnogo ozbiljnijoj makroekonomskoj nestabilnosti. Problemi u bankovnom sustavu stvaraju nove makroekonomske troškove u koje ubrajamo neučinkovitu alokaciju štednje, visoki trošak financijskog preusmjerenja, visoke kamatne stope, utjecaj na razvoj i funkcioniranje međubankovnog i drugih financijskih tržišta; nejasnu i nestabilnu primjenu monetarne politike, kontinuirani pritisak za sve većim financiranjem ostalih banaka/vlade od strane središnje banke i povećanu potrebu za stranim bankama i valutama. Rezultat ovih problema je gubitak ekonomske učinkovitosti i pad realnog ekonomskog rasta i blagostanja.

Temeljni makroekonomski uzroci bankovnih kriza u tržišnim gospodarstvima zagonetka su koju nastoje razjasniti brojne teorije. Neke od njih naglašavaju značaj egzogenih šokova (apsolutne i relativne cijene, ratovi, recesije u inozemstvu), druge su pak usredotočene na psihološke faktore (defektno vodstvo i sl.), dok određeni teoretičari razmatraju uplitanje vlade u tržišna kretanja (monetarna politika, promjene u regulativama uključujući financijsku liberalizaciju, direktno posuđivanje, poticaj moralnom hazardu i dr.). Njihova objašnjenja, zašto inicijalni poremećaji prerastaju u sustavne, variraju od psiholoških (teorije očekivanja ili percepciji rizika) do institucionalnih ("domino efekt", regulacija solventnosti) ili tehničkih (kapacitet procesiranja informacija)¹. U ekonomijama zemalja u tranziciji glavni su uzroci insolventnosti banaka veliki iznosi loših (djelomično ili potpuno nenaplativih) plasmana naslijeđenih iz razdoblja centralističkog načina upravljanja gospodarstvom i neprestani proizvođači loših kreditnih politika. Uslijed neučinkovitosti i dijela produktivnih kapaciteta u tim zemljama, uz novi set relativnih cijena, mnoga poduzetništva ne uspijevaju ostvariti potrebnu razinu učinkovitosti te se ne uspijevaju održati, a nacionalno bogatstvo i prihodi ne dostižu očekivane vrijednosti. Niti jedan bankovni sustav ne može na dulji rok ostati solventan ako njegovi glavni klijenti, djelatnost kojoj je najviše izložen, ili gospodarstvo kao cjelina ne ostvaruju profitabilnost i rast. U takvim gospodarskim uvjetima neminovno nastaju problemi u poslovanju banaka jer je tržišna vrijednost bankovnih plasmana već pala, a njezine su obveze ostale iste ili su još veće.

Uzroci bankovnih kriza koje najveći broj teoretičara smatra makroekonomskim mogu se grupirati u nekoliko kategorija kao npr.: makroekonomska nestabilnost, neučinkovitost regulatora i supervizora banaka, nepoduzimanje korektivnih mjera, inflacija, liberalizacija te pravna infrastruktura i tržišna disciplina.

2.1. Makroekonomska nestabilnost

Makroekonomska nestabilnost: visoke i promjenjive kamatne stope, nagli usponi i padovi ekonomske aktivnosti u gospodarstvu i neodržive fiskalne i inozemne pozicije najočiti su i najizravni makroekonomski izvori koji nepovoljno utječu na poslovanje banaka zbog negativnog utjecaja na kolebanje cijena i alokaciju financijskih sredstava. Iako financijske institucije, u pravilu, izgrađuju modele zaštite od kolebanja u svojim portfeljima, od makroekonomskih rizika ili neizvjesnosti nije se moguće potpuno zaštititi. Ekonomski rast ili "labave" financijske politike mogu poboljšati profitabilnost banke kratkoročno, ali one će sasvim izvjesno destabilizirati banku na srednji rok ako dođe do bujanja cijena pozicija bančine aktive i inflacije.

Makroekonomska nestabilnost pridonosi i općim iznenadnim promjenama cijene plasmana i ostale imovine, što je bio vrlo značajan čimbenik bankovne krize u skandinavskim

¹ Tešija, I. Krize bankovnih sustava i modeli sanacije i restrukturiranja banaka. Magistarski rad, Zagreb: Ekonomski fakultet. 1998., str. 26.

zemljama, SAD-u i Venezueli. U Japanu je nestabilnost prouzročila nagli rast cijena dionica i nekretnina 1990-ih. Nenadane promjene cijena u pravilu su prateća pojava poremećajima u realnom gospodarstvu. Promjene relativnih cijena, odnosno uvjeta na tržištu, još su jedna od posljedica makroekonomske nestabilnosti koja se može ilustrirati primjerima Čilea 1980-ih, Malezije sredinom 1980-ih kao i Nigerije i Norveške nakon pada cijena nafte tijekom 1986. godine.

Još jedan predznak financijskih kriza je rapidni rast domaćih kredita tijekom povoljnih ekonomskih razdoblja, a karakteristično je povećano posuđivanje visokorizičnim sektorima koji zauzvrat "hrane" bujanje cijena aktive. Primjeri rapidnog rasta kredita u bankovnom sustavu, s obzirom na bruto društveni proizvod, zabilježeni su prije financijskih kriza u Argentini, Čileu, Kolumbiji, Finskoj, Meksiku, Norveškoj, Švedskoj i Urugvaju.

Nedostaci makroekonomske politike se često i u nestabilnosti tečaja. Izravna izloženost banaka kolebanjima deviznih tečajeva vezana je uz veličinu i otvorenost devizne pozicije.

Makroekonomska nestabilnost znatno je izraženija kod zemalja u razvoju i gospodarstava u tranziciji negoli u razvijenim industrijskim državama. To je posljedica činjenice da su te ekonomije manje diversificirane i da se njihova stabilnost može lakše narušiti strukturnim poteškoćama ili nesavršenim ili nepotpunim tržištima pa su stoga izloženije ili manje sposobne apsorbirati ekonomke šokove.

2.2. Neučinkovitost regulatora i supervizora

Supervizija i regulacija su najznačajniji komplement učinkovitom upravljanju i tržišnoj disciplini. Regulacija može biti sama po sebi izvor lošeg poslovanja razmjerno svojoj popustljivosti, nenametljivosti, lošoj koncepciji, zastarjelosti ili neprimjerenosti implementaciji, što može prouzročiti ulazak nekvalificiranih vlasnika ili menadžera u bankarstvo ili pretjerano izlaganje riziku u slučaju neprimjerenog vođenja banke. Regulatorna pravila definirana čitavim nizom propisa, koje banke moraju primjenjivati, oblikuju i ograničavaju bankovno poslovanje odnosno proizvode. Svaka promjena zakonskog okvira, monetarnih ili poreznih mjera može za banku značiti otežanje uvjeta poslovanja, dodatne troškove, smanjenje likvidnog i kreditnog potencijala. Pravila koja uređuju dopuštene aktivnosti financijskih institucija često prikrivaju kvazifiskalne motivacije ili druge ciljeve politike kao što su usmjeravanje financijskih sredstava u prioritetne sektore. To je bio slučaj kod ograničavanja dospijeca i kamatnjaka na aktivu i pasivu američkih štedno-kreditnih institucija čime se izložilo čitavu djelatnost nezdravoj konkurenciji zajmova ili pretjeranom izlaganju kamatnom riziku.

Dopuštanje rada lošim bankama s narušenim poslovanjem ili podržavanje prijevara unutar banke s vremenom dovodi do mnogo većih troškova "čišćenja". Popustljivi nadzor može biti rezultat brojnih čimbenika, uključujući nedostatak nezavisnosti supervizora, uplitanje politike koja nastoji spriječiti propast, a ne osigurati izlazak loših banaka, regulatorna pravila, nedostatak odgovornosti supervizora ili strah od pravnih posljedica.

Još jedan iznimno važan problem je i nedostatak pouzdane informacije što supervizorima otežava procjenu kvalitete zajmova, izloženost banaka riziku i razmjer kreditiranja povezanih osoba.

2.3. Inflacija

Banke su sposobne prilagoditi se i visokoj inflaciji na način koji štiti njihovu profitabilnost. Primjerice, banke se prilagođavaju inflacijskom okruženju indeksiranjem pasivnih stopa i prelaskom na sredstva čije cijene predvode inflaciju, kao što su strane valute.

Problemi se javljaju pri ponovnom stabiliziranju i smanjenju inflacije, odnosno povratku u normalne okvire i to iz više razloga. Prvo: u uvjetima visoke inflacije dolazi do porasta prihoda banke s osnova inflacije. Drugo: visoka inflacija uništava bazu podataka za poslovno planiranje i ocjenu kredita i tako doprinosi rastu rizika portfelja. Visoka je inflacija u Rusiji prouzročila potpuno ukidanje kreditne analize banaka i koncentriranje na zarade na deviznom tržištu i kratkoročnim financijskim tržištima. Treće: visoka inflacija sprječava razvitak financijskih tržišta, posebice u segmentu dugoročnih dužničkih instrumenata. Četvrto: pri postojanju poreznog sustava koji nije neutralan inflacija remeti financijske poticaje i potiče na pretjerano zaduživanje. Znatno smanjenje stope inflacije važan je čimbenik u mnogim financijskim krizama od 1980. godine. Time se ne zagovara visoka inflacija već se ističe potreba za pozornim odabirom kombinacije dezinflacijskih politika za očuvanje "zdravlja" banaka.

2.4. Liberalizacija

Iskustva pokazuju da liberalizacija proizvodi mnoge pozitivne učinke. Potiče konkurenciju i učinkovitost financijskog sektora i takvim djelovanjem načelno stabilizira situaciju. Tijekom tranzicije ona, ipak, može pridonijeti financijskoj nestabilnosti povećanjem izloženosti kreditnom i deviznom riziku, posebice ako se preuzimaju u nestabilnom makroekonomskom okružju.

Financijskim institucijama u financijskim sustavima, koja se počinju liberalizirati, nedostaje i znanja i iskustva u upravljanju rizicima. Rizike koji su sadržani u financijskom posredovanju i financijskim institucijama nije moguće u potpunosti pokrivati, ali jačanje regulatornog i nadzornog okvira istodobno s kapitalnom i financijskom liberalizacijom može unaprijediti upravljanje odnosno smanjiti izloženost banke rizicima. Ipak, u mnogim državama, koje su liberalizirale svoje financijske sektore i kapitalne račune, regulacija i nadzor nisu održali korak s tim promjenama. U početnom razdoblju, koje je i najosjetljivije, gotovo da i nisu uočili potrebu propisati bankama ograničenja glede valutne izloženosti, kamatnog rizika itd.

Bankarstvo kao profitabilna djelatnost u uvjetima liberalizacije postaje u većoj mjeri dostupno ulagačima čiji identitet i bonitet nisu pouzdani jamac za upravljanje bankom na način da njezino poslovanje bude zdravo, stabilno i sigurno. Liberalizacija i kriterij provjere primjerenosti ulagača otvara mogućnost da u bankarstvu djeluju i oni koji su spremni postupati na način da njihov utjecaj, s osnove vlasništva, pri odlučivanju u tijelima banke bude u funkciji ostvarenja interesa koji se ne mogu ostvariti zdravim bankarskim poslovanjem. Liberalizacija propisa, koji su regulirali poslovanje banaka u Japanu, izvršena u prvoj polovini 1980-ih godina bila je veliki šok na kreditnom tržištu. Financijska je deregulacija omogućila bankama sa sjedištem u Tokiju povećanje kredita za nekretnine u Japanu, a znatno se povećala i realokacija uštedenih sredstava iz Japana u SAD.

2.5. Pravna infrastruktura i tržišna disciplina

Kada pravni sustav osigurava da dužnici plaćaju svoje obveze po dospelju, a porezni obveznici naplaćuju poreze o roku, tada se može reći da postoje preduvjeti za poslovanje gospodarskih subjekata. Nemogućnost učinkovite provedbe i dobrih poslovnih odluka često je vezano uz neprimjerenu zakonsku i pravnu infrastrukturu, posebice u tranzicijskim ekonomijama i državama u razvoju. Neprimjereni zakoni o poduzećima, kreditnim institucijama, obveznim odnosima, neriješena pitanja vlasničkih odnosa, ovrhe, stečaja kao i neučinkovita primjena pravnih propisa od strane pravosudnih tijela doprinose slomu kreditne discipline, a time i učestalijim pojavama i povećanju iznosa neprihodovnih

zajmova i nižem stupnju naplate te sprečavaju razvitak kreditne kulture odnosno financijske discipline.

Nedostatak pouzdane pravne infrastrukture, nepouzdanost informacija i netransparentnost u objavi istih onemogućuju razvoj financijskih tržišta (uključujući međubankovna i kapitalna tržišta). Nepotpuna ili podrazvijena financijska tržišta doprinose velikim amplitudama cijena što dovodi do kolapsa likvidnosti u slučaju stresa i smanjenja mogućnost financijske diversifikacije ekonomije kao cjeline. Netransparentna objava informacija i informacije koje nisu utemeljene na računovodstvenim standardima financijskog izvješćivanja najučestalija su zapreka učinkovitoj tržišnoj disciplini, a to je karakteristika mnogih tranzicijskih ekonomija. Sljedeći problem vezan uz financijske informacije je činjenica da bančina potraživanja po kreditima i ostalim plasmanima u pravilu nemaju objektivno ustanovljenu tržišnu vrijednost što otežava procjenu vrijednosti (naplativosti) problematičnih plasmana. Problem pogoršava i činjenica što menadžeri nastoje prikriti stvarnu vrijednost odnosno objektivnu naplativost problematičnih potraživanja. Kada su računovodstveni i revizorski standardi djelomično primijenjeni a revizorska struka nesamostalna, to im je omogućeno kroz uključivanje u izvanbilančne stavke podružnica ili off-shore poduzeća u njihovu vlasništvu.

3. Mikroekonomski uzroci propadanja banaka

Prema međunarodnim iskustvima može se reći da su glavni mikrokorijeni bankovnih kriza loše upravljanje, loša procjena u posuđivanju koncentracija kredita i povezana posuđivanja, slabi interni kontrolni regulatori, kozmetičko računovodstvo i utaja.¹

3.1. Loše upravljanje

Loši rezultati poslovanja najčešće se ostvaruju upravljanjem koje karakterizira: "prerastegnutost", brzi rast, slabe kreditne politike, slab sustav unutarnjih kontrola i slabo planiranje. Značajna prisutnost bilo koje od navedenih karakteristika može dovesti do nastanka i kulminiranja tekućih gubitaka banke, erozije kapitalne osnovice i insolventnosti u likvidnom i kapitalnom smislu. "Prerastegnutost" se može opisati kao "obavljanje suviše vrsta poslova", a može se odnositi na različite politike banke kao: a) pretjerano ekspanzivnu kreditnu politiku za koju banka nije adekvatno kapitalizirana (slučaj američkih banaka osamdesetih godina a kao posljedica masovnog posuđivanja zemljama u razvoju), tj. ako banka proširi poslovanje u stanovitom broju zemalja bez sagledavanja ekonomske, tržišne, kulturološke argumentacije; b) preširoku diversifikaciju proizvoda u nastojanju ostvarenja što veće dobiti putem provizija, iako za sve to educiranost djelatnika nije na potrebnoj razini, odnosno funkcioniranje kontrolnih sustava nije pouzdano ili nisu dovoljno sofisticirani (primjeri izvedenica općenito). Brzi rast ili prekomjerno agresivan rast još je jedan od tipičnih uzroka teškoća – "rast radi rasta" čest je bankovni sindrom pa čak i uz rizik smanjenja profitabilnosti ili stabilnosti. Takva je politika riskantna iz više razloga. Ponajprije zbog toga što brzi rast sredstava banke najčešće ostvaruju plaćanjem vrlo visokih kamata što u konačnici utječe na kamatnu maržu, dolazi do "prerastegnutosti", povećava se sklonost labavljenju mjerila u procjeni rizika što prouzrokuje pogoršanje kvalitete kreditnog portfelja. Posuđivanje klijentima lošeg ili promjenjivog boniteta je sljedeći čimbenik koji značajno doprinosi ostvarenju bankovnog neuspjeha. Temeljna funkcija dobrog bankara je da sredstva koja pribavlja s tržišta plasira tako da mu ona ostvaruju primjereni dobitak i da se obnavljaju, ali uz vrlo važnu napomenu koju uvijek treba imati u vidu da je prikupljeni novac – tuđi novac, te da se ona na kraju trebaju vratiti vlasniku. Plasirati sredstva na kraći rok i uz veću kamatnu stopu, nego li su posuđena, samo su neka od "zlatnih" pravila kojih je nužno pridržavati se u bankarstvu. U protivnom banke postaju nelikvidne i prihodima ne mogu financirati rashode, tj. ne ostvaruju dobit potrebnu za kapitalno jačanje niti dobit koju očekuju kako postojeći dioničari odnosno dobit koja može privući i nove. To je razlog što plasmani sredstava bez ekonomski utemeljene kreditne politike leže u srži bankovnih neuspjeha koji prerastu u krizu. Pojavni oblici takvih politika su koncentracija kredita, posuđivanje povezanim osobama, neusklađenost sredstava i izvora sredstava po ročnosti, rizik promjene kamatnih stopa, valutni rizik i slabi postupci osiguranja povrata/naplate kredita. Koncentriranje prekomjernog dijela bankovnih sredstava na mali broj dužnika ili skupine dužnika u određenim djelatnostima (granama) gospodarstva ili u određenim zemljopisnim područjima suprotno je načelu diversifikacije rizika. Načelo "ne sva jaja u jednu košaru" jedno je od ključnih pretpostavki zdravog bankarstva. Razlog postojanja visokog rizika kada je prisutna koncentracija je u tome što propast samo nekoliko dužnika ili kriza u odnosnom zemljopisnom ili gospodarskom segmentu nužno dovodi banku do insolventnosti. Posuđivanje vlasnički povezanim osobama je sljedeći oblik loše kreditne politike i vrlo često podrazumijeva i koncentraciju zajmova. Povezano kreditiranje može se javiti kao kreditiranje tvrtki koje imaju udjel u vlasništvu banke ili tvrtkama kod kojih banka ima udjel u vlasništvu. Prvi je oblik tipičan za univerzalne

¹ De. Juan, A. The Roots of Banking Crisis: Micro-economic Issues and Issues of Supervision and Regulation, Washington: Inter-American Development bank, 1995., str. 12.

banke i razvojne banke.¹ Ovakva situacija se javila u Španjolskoj u većini banaka koje su propale tijekom bankovne krize osamdesetih godina. Ovaj postupak načelno ne mora dati loše rezultate, pod uvjetom da banka temelji svoje odluke na zdravim bankovnim načelima, a vrlo se često javlja kod banaka u državnom vlasništvu u kojima postoji politički pritisak na banke. Rizik sadržan u povezanom posuđivanju postaje sve prisutniji u današnje vrijeme. Posuđivanje tvrtkama koje imaju vlasničke udjele kod banaka može biti na granici s prijevarom ili može čak biti čisti prijevarni postupak jer postoji velika vjerojatnost neplaćanja od samog početka odobravanja takvih plasmana. Neusklađenost aktive i pasive s obzirom na ugovorene rokove dospijeca obveza za depozite i potraživanja po osnovu kredita i ostalih plasmana, također je jedan od izvora bankovnih teškoća uslijed rizika likvidnosti koji je u takvoj situaciji neizbježan. Iako je promjena roka neizbježna i na strani aktive i na strani pasive, neoprezna politika ročnosti može dovesti do problema likvidnosti, a problemi likvidnosti proizašli iz nestalnosti sredstava i kombinirani s polaganijim obrtanjem sredstava aktive imaju negativan utjecaj na dobit što može pokrenuti kapitalnu insolventnost banke. Nelikvidnost, i manjeg opsega, dovodi do porasta cijene sredstava koje treba skupiti za preživljavanje, a time i do smanjenih mogućnosti ostvarenja dobiti. Rizik koji sa sobom nosi neujednačena mogućnost promjene aktivnih i pasivnih kamatnih stopa, također, može predstavljati znatnu prijetnju zaradi i kapitalnoj osnovici banke. Do smanjenja kamatne marže, ili čak do poslovanja uz negativnu kamatnu maržu, dolazi ako banka, slijedom odredbi zaključenih ugovora o plasmanu sredstava odnosno depozitima, ne može istodobno prilagoditi aktivne i pasivne kamatne stope novim stopama na tržištu. U uvjetima, kada banka ne može povisiti aktivne kamatne stope vrlo brzo i/ili u istoj mjeri kao što su na tržištu porasle pasivne kamatne stope njezini kamatni troškovi, rast će brže nego li prihodi po osnovi aktivnih kamata. Istu posljedicu ima i pad kamatnih stopa ako banka pasivnim kamatnim stopama ne može istom brzinom i/ili u istoj mjeri slijediti sniženje, koje je uslijed promjena na tržištu prisiljena napraviti u primjeni aktivnih kamatnih stopa. Druga rizična situacija nastupa kad tržišne kamatne stope fluktuiraju jer se sadašnja vrijednost budućeg novčanog tijeka mijenja s promjenom kamatnih stopa. Rizik promjene tečajeva stranih valuta ili valutni rizik sastoji se u tome što temeljem otvorene (nepokrivene aktivne ili pasivne) bilančne pozicije u stranoj valuti mogu uslijed promjene tečaja deviza nastati prihodi/rashodi, mjereno u domaćoj valuti. Promjena vrijednosti domaće valute u odnosu na strane ne mora nužno proizvesti nepovoljne učinke za banku. Zavisno od strukture obveza i potraživanja odnosno od valutne neravnoteže bilance promjena tečaja u određenim slučajevima može donijeti i pozitivne efekte. Unatoč i takvim mogućnostima dugoročna politika poslovne banke treba biti usmjerena ka postizanju i održavanju strukturne ravnoteže između aktive i pasive po valutama ili makar nominiranje potraživanja u "jačim" a obveza u "slabijim" valutama.² Modalitet ovog rizika nastaje i kada banka posudi (od drugog) devize i pretvori ih u domaću valutu, kako bi ih posudila (drugima) po puno višoj kamatnoj stopi. Dobit je tu kratkoročna, ali rizik tečaja je ozbiljan: posuđivač može vratiti u domaćoj valuti, ali ako postoji devalvacija, banku će stajati puno više u domaćoj valuti da otplati svoje devizne posudbe od drugih. Slabo ispunjene kreditnih obveza karakteristično je za zemlje u razvoju, uključujući Latinsku Ameriku. Kad i posuđivači i njihove banke imaju probleme, oni često postignu prešutni sporazum kako bi izbjegli formalni bankrot: "nitko ne plaća i nitko ne vraća". Zakonodavstvo kojim je regulirana vjerovnikova mogućnost za zapljenu i prodaju dužnikove nekretnine kod nevraćanja kredita i zakoni kojima je reguliran bankrot neurednih i prezaduženih dužnika veoma su zastarjeli. Sudski postupci u stanovitom broju zemalja su dugotrajni i teški, a stvarni povrat kredita mehanizmima pravne države, kao što je bio slučaj u Čileu sredinom osamdesetih godina (kada

¹ Ovaj se podatak razlikuje među zemljama, ovisno o zakonskoj regulativi o ulaganju poduzeća u vlasničke udjele u bankama.

² Jurman, A. Valutni rizik u ukupnoj rizičnoj izloženosti banke, Zagreb: TEB, 1998., str. 43.

se provodilo učinkovito restrukturiranje), nije prešao 20% njihove knjigovodstvene vrijednosti jer su mehanizmi povrata u najvećem broju slučajeva bili vrlo neučinkoviti.

3.2. Slabi unutarnji kontrolni regulatori

Metode i operativni postupci kojima se dnevno i neposredno provjerava ispravnost provedenih postupaka s ciljem pravilnog odvijanja poslovnih procesa u okviru usvojenih politika i donesenih odluka problem su slabih internih kontrolnih regulatora. Slabi kontrolni regulatori mogu postojati zbog: slabog odlučivanja o posuđivanju ili slabih sustava praćenja, slabih mehanizama interne revizije, ili slabih sustava izvješćivanja uprave kada informacije nisu dovoljno dobre za dobru analizu, nisu promptne ili ne ukazuju na značajne stavke i pojave. Korporacijsko planiranje je sofisticirana tehnika čime se bankari najčešće ne koriste u dovoljnoj mjeri. Ključni sudionici u bankama planiranje ne primjenjuju kao sustavno na budućnost usmjereno promišljanje i utvrđivanje ciljeva te mjera, sredstava i putova za dostizanje određenog cilja. Poimajući planiranje kao stav, a ne kao tehniku, moguće je ustvrditi da su mnogi bankari skloni vjerovati kako se "nikada ne događa ništa ozbiljno" te se ne uspijevaju prilagoditi promjenama, bilo u pogledu strategije razvoja novih proizvoda, tehnologije rada, upravljanja ukupnim resursima i organizacijskim i kadrovskim ustrojem na svim razinama.

3.3. Kozmetičko računovodstvo

Kozmetički postupci su način na koji se javnosti, dioničarima, nadzornim vlastima i dr. skriva stvarno stanje kako bi se kupilo vrijeme, za vrijeme čekanja na rješenje problema s neke druge razine. Rješenje je to od kojeg se nužno ne može očekivati korigiranje prethodnih postupaka, a javlja se u oblicima od kratkoročne špekulacije pa sve do visokorizičnog bankarstva. Ima više načina na koji banka može sakriti stvarnost kozmetičkim, domišljatim, kreativnim računovodstvom. Tipična tehnika je izbjegavanje utvrđivanja rezervacija za loše (nenaplative ili samo djelomično naplative) plasmane i priznavanje prihoda kad kamate refinancira vjerovnička banka ili se neurednom dužniku odobravaju novi krediti. U stvarnosti novac uvijek potječe iz bankovnih potencijala, a operacije su čisto papirnate bez ikakvog kretanja novca. Ti sumnjivi zajmovi su pretvoreni u "zimzelene". Za njih nije potrebno rezerviranje, a kapitaliziranje kamata je legitimno. Posljedica toga događanja je da najlošiji zajmovi, oni koji mogu banku odvesti u propast, nisu praktički nikada kvalificirani kao sumnjivi ili loši nego kao tekući. Loši (nenaplativi) zajmovi se mogu prenijeti na supsidijare, bilo domaće bilo međunarodne. Stoga je kozmetičko računovodstvo drugi bitni korijen dublje bankovne krize.¹

3.4. Prijevarni postupci

Posljednje ali ne najmanje važno, prijevarni postupci su također u korijenu bankovnih kriza. Kozmetičko računovodstvo, naročito u djelatnosti koja se zasniva na povjerenju javnosti, može implicirati prijevaru/utaju. Osim ovoga ima mnogo utajivačkih postupaka, ali najučestaliji je bankarevo posuđivanje samome sebi kada se zajmovi nikada ne otplate banci. Posuđivanje kroz kompanije na papiru i nepostojanje jamstava (kolateralizacija) su najjednostavniji modaliteti prijevara. Bankino primanje provizija za investiranje ili povlačenje uloženog kapitala te bankarevo kupovanje bankovne aktive po niskoj cijeni je također čest modalitet prijevara/utaje.

¹ Tešija, I. Navedeno djelo, str. 36.

4. Specifični uzroci bankovnih kriza tranzicijskih zemalja

S obzirom na gospodarske specifičnosti tranzicijskih zemalja bankovni sustavi tranzicijskih država imaju niz specifičnih i približno jednakih problema te je bankovne krize koje se javljaju u ovim zemljama potrebno zasebno analizirati. Kriza u bankovnim sustavima ovih zemalja posljedica je naslijeđenog stanja u gospodarstvu, neučinkovite alokacije novčanih resursa, netržišnih instrumenata monetarne i ukupne ekonomske politike, poslovanja banaka prema netržišnim smjernicama i mjerilima i dr. Temeljem iskustva u provedbi reformi financijskih sustava tranzicijskih zemalja mogu se uobličiti neke naznake i pouke koje često nazivamo "lažnim prijateljima" u reformi financijskog sustava. To su koncepti i politike koje mogu imati svoje vlastite prednosti, ali ako se koriste odvojeno ili u kombinaciji s drugim mjerama mogu se pokazati nekorisnim ili čak kontraproduktivnim.¹ Moguće je izdvojiti nekoliko područja koja mogu dovesti do veće vjerojatnosti neuspjeha banaka. Tako npr. unapređenje konkurencije kroz ulazak novih banaka na tržište je pozitivno, ali samo uz primjerenu regulaciju i nadzor, ograničenja visine početnog kapitala, definiranje podrijetla kapitala, određenost primjerenog dioničara banke, sposobnih bankara te prakticiranja pravilne politike u kojoj je uspostavljena pravilna simetrija između ulaska i "žilavog" izlaska, odnosno zatvaranja/likvidacije banaka. U mnogim tranzicijskim zemljama prakticiraju se preliberalne politike pristupa na financijsko tržište, što rezultira pojavom tzv. "zombi" banaka bez dozvola za rad. Posebnu pozornost potrebno je obratiti na udovoljavanje i kvalitetu pokazatelja adekvatnosti kapitala. Premda su mnoge vlade i banke prihvatile smjernice Bazelskog odbora, u vezi s minimalnim 8% adekvatnostima kapitala u odnosu prema rizično ponderiranoj aktivni, malo se pažnje posvećuje kvaliteti aktive. Preduvjet za dobru procjenu solventnosti i dobru klasifikaciju aktive je dobar računovodstveni sustav, koji mora sadržavati konsolidirano knjigovodstvo financijskih podružnica, internu kontrolu i superviziju, "off-shore" centre i druga tipična mjesta u kojim se skrivaju problemi u aktivni kako bi se izbjeglo primjereno knjigovodstveno praćenje gubitaka od strane bankara i njihova identifikacija od strane revizora.

Važan preduvjet uspješnog funkcioniranja bankovnog sustava je primjereno zakonodavstvo i sustav supervizijskog nadzora i praćenja. Ne postoji čvrsti stav glede institucionalnog oblika supervizije: je li prihvatljivija središnja banka ili zasebno tijelo koje je nezavisno od središnje banke. Iskustva pokazuju da kada superviziju provodi središnja banka, ova funkcija često postaje razvodnjena, posebice stoga što su sve središnje banke u planskim ekonomijama bile opće banke koje su se bavile i centralnim i općim bankarstvom. Posljednje, ali ne manje važno, i u uvjetima ako je sustav supervizije dobar, najčešće postoji nedostatak političke volje od strane vlade da otkrije probleme u financijskom sustavu iz političkih ili socijalnih razloga, uslijed nedostatka fiskalnih izvora za rješavanje dubioze u bankarskom sustavu dok se problemi i rastuća nesolventnost mogu prikrivati "friziranim" računovodstvom. Često se problemi insolventnosti tretiraju kao da postoji problem likvidnosti. U slučajevima izražene insolventnosti jedino ogromni iznosi potpore likvidnosti (uz vrlo nizak trošak) omogućili bi banci da zadrži dovoljan prinos za otpis prošlih gubitaka i generira nove profite. U protivnom će potpora likvidnosti održavati banke "plutajućima", nova će se likvidnost uporabiti za pokriće operativnih troškova, a gubici će se i dalje kumulirati.

Važno je istaknuti da je najbolja praksa zamjena uprave koja je dovela banku u stanje insolventnosti jer će se problemi vjerojatno ponoviti – loši zajmoprincipi će i dalje dobivati kredite, politika oporavka bit će neučinkovita, operativni troškovi ostat će visoki, a unutarnja kontrola bit će isto nepouzdana kao i prije restrukturiranja.²

¹ De Juan, A. Lažni prijatelj u reformi banke, Aristobulo de Juan & Asociados, S. L., 1995., str. 1-4.

² Tešija, I. Navedeno djelo, str.39.

Privatizacija je zdrava politika koja potiče bolju konkurenciju, učinkovitiji menadžment i bolju tržišnu disciplinu, ali samo uz prethodno ispunjenje nekoliko uvjeta. Banku je prije privatizacije potrebno dokapitalizirati u dostatnom iznosu. Nezdravim, malim ili insolventnim partnerima nije cilj uspješno poslovanje banke i učinkovitije upravljanje bankom, već "isisavanje" novca iz banke (kroz dividende temeljene na "kozmetičkom" računovodstvu ili odobravanjem kredita samima sebi). Jedan od glavnih ciljeva privatizacije je naći zdrave, uspješne, velike i strateške nove vlasnike ili partnere koji mogu osigurati jak i stabilan menadžment u budućnosti i izbjeći ponavljanje problema koji su se pojavili u prošlosti.¹

5. Zaključak

Banke u kojima su prisutni loši postupci i mjerila pri odobravanju kredita, problemi u podružnicama, povezanim poduzećima, ili kod velikih klijenata, problemi s likvidnošću, brzi rast aktive, privlačne (više od tržišnih) kamatne stope, česte promjene u upravi i promjene revizora, velika fluktuacija zaposlenih, visoki troškovi, javne pritužbe, predsjednik uprave koji odlučuje o svim pitanjima, utjecaj političke moći itd. nedvojbeno su problematične. U situaciji kada je izvjesno da bi daljnje poslovanje takve banke moglo dovesti do njezine likvidnosne i kapitalne insolventnosti te da je nužna zaštita interesa njezinih vjerovnika, neuspjeh poslovanja treba okončati bez panike na jedan od sljedećih načina: a) preuzimanjem (pripajanjem) banke od strane veće banke čije poslovanje neće ugroziti preuzimanje djelomično ili potpuno nenaplativih plasmana; b) provođenjem ekonomski opravdane sanacije njezina poslovanja; c) prisilnom likvidacijom (oduzimanje odobrenja za rad); ili d) uklanjanjem s bankovnog tržišta provedbom postupka stečaja. Izbor načina određen je različitim makroekonomskim i mikroekonomskim čimbenicima o kojima je raspravljeno.

LITERATURA

Avgerinos, Y.V. EU Financial Market Supervision Revisited: The European Securities Regulator, Jean Monnet Working Paper 7/2003.

Benink, H.A., Schmidt, R. H. Europe's Single Market For Financial Services: Views by The European Shadow Financial Regulatory Committee, Journal of Financial Stability 1/2004.

Božina, M., Mlikotin Tomić, D. Control of Global Business-Legal Questions and Tendencies, Međunarodna konferencija Global Challenges for Competitiveness: Business and Government Perspective, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli - Odjel za ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković" Pula, rujan 2007.

Božina, M. Pravni i ekonomski aspekti regulacije poslovnih banaka u procesu ekonomske i monetarne integracije Republike Hrvatske, Pula: Ekonomska istraživanja 2/2006.

Božina, M., Štajfer, J. Development of Financial Institutions in Transition Economies: The Importance of Financial Regulation (A Croatian Case-study), Međunarodna konferencija "Global Business and Finance Research Conference –Finance Forum"; London; srpanj 2007.;

Božina, M. Pravni aspekt monetarne suverenosti u Republici Hrvatskoj, Pula: Ekonomska istraživanja 2/2007.

¹ Honohan, P. Banking System Failures in Developing and Transitions Countries: Diagnosis and Prediscions , Basle: BIS, January 1997.

De Juan, A. Lažni prijatelj u reformi banke, Aristobulo de Juan & Asociados, S.L., 1995.

De. Juan, A. The Roots of Banking Crisis: Micro-economic Issues and Issues of Supervision and Regulation, Washington: Inter-American Development bank, 1995.

Honohan, P. Banking System Failures in Developing and Transitions Countries: Diagnosis and Prediscions, Basle: BIS, January 1997.

Jurman, A. Valutni rizik u ukupnoj rizičnoj izloženosti banke, Zagreb: TEB, 1998.

Kindleberger, C., Aliber, R. Najveće svjetske financijske krize, Zagreb: Poslovni dnevnik Masmmedia, 2006.

Lannoo K., Levin M. Securities Market Regulation in the EU, Ceps Research Report in Finance and Banking, May 2004.

Meichsner, V. Pravni aspekt novca, Skopje: Ekonomski fakultet Univerziteta u Skopju, 1962.

Muller, H. J. Banking Supervision in a Market-oriented Financial System, Basle: BIS Review, 8/1990.

Ritter, L. S., Silber, W.L. Principles of Money, Banking, and Financial Markets, New York: Basic Books, Inc., 1983.

Tešija, I. Krize bankovnih sustava i modeli sanacije i restrukturiranja banaka. Magistarski rad, Zagreb: Ekonomski fakultet; 1998.

MAKROEKONOMSKI I MIKROEKONOMSKI UZROCI NESTABILNOSTI BANAKA

SAŽETAK

Banke se tretiraju kao "polujavne" institucije, koje ostvaruju interese svojih vlasnika, a istovremeno ostvaruju i važne javne zadaće i socijalne ciljeve. Povjerenje javnosti, alokacija nacionalne štednje prema racionalnim kriterijima, primjerena mjerila odobravanja kredita, cjenovna učinkovitost i sustavno upravljanje rizicima koji nastaju u poslovnim aktivnostima osnovne su pretpostavke stabilnog i profitabilnog poslovanja banke. Međutim, preuzimanje rizika u bankarstvu u cijelosti se ne može izbjeći. Neadekvatno upravljanje rizicima, utjecaji raznih makro i mikro ekonomskih čimbenika uzrok su nastanka gubitaka čije gomilanje neminovno dovodi do bankarske krize. Nastanak bankarskih kriza regulatorne i nadzorne vlasti nisu do sada uspjele u potpunosti ukloniti pa bankovne krize, kao stanje viška obveza banke u odnosu na tržišnu vrijednost njezinih potraživanja, dovode do pada vrijednosti aktive (imovine i potraživanja) u odnosu na obveze čime se smanjuje neto vrijednost banke. Iako nekad rijetka pojava, bankovne krize postale su 1980-ih i 1990-ih godina učestala pojava u svjetskoj ekonomiji pogađajući bankovne sustave od nerazvijenih do najrazvijenijih svjetskih gospodarstava (primjeri Čilea, Argentine, Poljske, Španjolske, SAD-a, Japana i dr. zemalja).

Hrvatski bankarski sustav prošao je kroz slične krize, istodobno prolazeći i kroz tijek privatizacije banaka. Neka iskustva postoje ali posljedice kriza i privatizacije tek se pojavljuju, pa je nastavno razlaganje korisno i sa šireg društvenog aspekta.

JEL: G21

Ključne riječi: banka; bankovna kriza, dekapitalizacija, derivati (izvedenice), domino efekt, financijsko tržište, globalizacija, inflacija, jamstvo, kredit, kolateral, likvidacija, likvidnost, liberalizam, makroekonomski, mikroekonomski, plasman, realokacija, regulacija, sanacija, solventnost, supervizor, štednja, tržište.